

HET ABEL SPEL VAN ESMOREIT

Proeve van een vertaling

DOOR

Jef NOTERMANS
lid van de Maatschappij

De eerste geleerde die ons abel spel Esmoreit op het internationaal forum bracht, was C.P. SERRURE en wel door zijn vertaling « Le noble Jeu d'Esmorée, Fils du Roi de Sicile »¹.

Terecht heeft dr. P. Leendertz Jr.² opgemerkt, dat men deze Franse vertaling nu niet meer voor z'n genoegen leest.

In 1924 leidde onze thans 80-jarige Adriaan J. Barnouw (destijds Queen Wilhelmina Professor in Columbia University) een Engelse vertaling in. Deze emanerde van *Harry Morgan Ayres*, hoogleraar aan dezelfde Amerikaanse universiteit³. Barnouw prijst de translatering: « Mr. Ayres has been faithful to the original. Still there is nothing slavish in his rendering, for one who is not a poet himself could not have carried over into another language so much of the poetical flavor of the old Dutch verse »⁴.

Het proefschrift van Franck G. VAN DER RIET, verdedigd aan de Sorbonne van Parijs, behandelt « Le Jeu d'Esmoreit, fils du roi de Sicile » en geeft een gedeeltelijke vertaling⁵.

Nadat dr. Constant GODELAINE in het Brussels dagblad *De Standaard*, 13 mei 1939, gewezen had op het gevoelsmotief in Esmoreit, gaf hij in 1942 van dit abel spel « des fragments des plus belles scènes »⁶.

Aansluitend op de editie in de « Klassieken » uitgegeven in opdracht van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden⁷, moge hier een proeve van vertaling volgen in heden-

(1) Drame flamand du XIIIe siècle.

Messenger des Sciences et des Arts, de la Belgique, ou Nouvelles archives historiques, littéraires et scientifiques, III, 1835, pp. 14-40.

(2) Middelnederlandsche Dramatische Poëzie, Leiden, blz. LXXI en LXXII.

(3) An ingenious play of Esmoreit, the King's son of Sicily. — M. NIJHOFF The Hague, XXXI + 58 pp.

(4) *o.c.*, p. XXXI.

(5) Le Théâtre profane sérieux en langue flamande au Moyen-Age. — La Haye, Martinus Nijhoff, 1936, pp. 20-37.

(6) Esmoreit, un « abel spel » du XIVe siècle — Bruxelles 1942, ingeleid door Fr. Closset, 89 pp.

(7) Een abel spel van Esmoreit. Ingeleid en van aantekeningen voorzien door Jef Notermans. — N.V. Uitg. W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1955, 68 blz.

daags Nederlands. Ik heb mij zoveel mogelijk trouw aan de tekst gehouden en getracht, zonder opsmuk of gezochte fraaiigheid, het karakter van het toneelstuk en de geest van de middeleeuwen te bewaren. Dat mij dit niet altijd gelukt is, wil ik graag erkennen. Op- en aanmerkingen zullen in dank en deemoed aanvaard worden.

Proloog

God de Zoon, die wilde geboren worden uit de Maagd Maria, omdat Hij zijn verlossingswerk wou volvoeren ten aanzien van de mens die had gezondigd, nadat Hij hem uit klei geboetseerd had; deze Jezus verkoos naakt aan het kruishout te sterven in waarachtige trouw.

Ik verzoek U thans, dames en heren, het stilzwijgen in acht te nemen en te luisteren.

Weleer leefde er eens een koning, die resideerde op Sicilië. Zijn gemalin schonk hem een stamhouder.

Aan het hof was een schurk verbonden, de zoon van 's konings broer. Robbrecht zou — volgens geldend recht — het koninkrijk geërfd hebben, indien de vorst kinderloos was gestorven.

Doch daar kwam een kind ter wereld, een kroonprins. Robbrecht was zeer vergramd; haat en nijd vervulden zijn gemoed.

Over enkele ogenblikken krijgt ge taferelen voor ogen, waarin de lotgevallen van de prins worden afgeschilderd. Hoe Robbrecht hem veel leed berokkende en hem aan een Saraceen van de hand deed. Hoe hij niet alleen het kind maar ook de moeder in een ellendige toestand bracht, zodat ze sinds dat rampzalig ogenblik een twintigtal jaren in de kerker doorbracht. Nooit gleed zon of maan tot in haar cel.

Zwijgt thans en geeft acht op het spel dat aanvangt.

*
* *

EERSTE TONEEL

Op Sicilië, ergens in het paleis.

ROBBRECHT:

Wee mij! Wat 'n ramp voor mij, dat er een kroonprins, neef Esmoreit geboren is! Ik was er heilig van overtuigd troonopvolger te worden, indien mijn oom gestorven was. Thans echter is hem een zoon geboren. O, die oude schurk!

Ach Sicilië, prachtig landschap, bosrijk gebied, edel koninkrijk! Voortaan zal ik verstoken zijn van uw uitgestrekte woud en van heel de erfenis. Zozeer ga ik daaronder gebukt, dat ik vrees voor mijn leven.

Maar zowaar als er een God leeft, die mij geschapen heeft, dag en nacht zal ik mijn geest pijnigen om te vinden, hoe ik het koningskind ten verderve kan voeren. Ik zal het de verstikkingsdood doen sterven of het verdrinken. Al zou ik er zelf ongemak van ondervinden, ik zal er aldoor over piekeren. Eens zal ik ondanks alles over Sicilië, het hoge bergland, regeren.

Ook zal ik mijn vernuft snerpen om de koningin ten val te brengen, opdat ze nooit meer de echtelijke sponde met de vorst zal delen. Op die wijze zal mij het koninkrijk beschoren zijn, bijaldien ik deze dingen ten uitvoer kan brengen.

TWEEDE TONEEL

Op Damast, in het paleis.

MEESTER PLATUS:

Waar bevindt ge u, hooggeboren vorst, machtige heer van Damast? Ik ben zeer bedroefd over dingen, die ik heb gezien.

DE SULTAN:

Meester Platus, wat is er aan de hand, dat ge zo terneergeslagen zijt?

MEESTER PLATUS:

In de afgelopen nacht bevond ik mij circa 12 uur ginds op het veld, heer koning. Aan de constellatie van de sterren en de planeten van het firmament heb ik gezien, dat er in het christenrijk een kind van hoge adel ter wereld gekomen is. Dat zal u om het leven brengen door middel van een zwaard. Uw dochter zal zijn gemalin worden en het christengeloof omhelzen.

DE SULTAN:

Meester, vertel mij nu, wanneer het kind geboren is.

MEESTER PLATUS:

Sire, in de afgelopen nacht is het knaapje geboren. Zijn vader is koning van het christenrijk Sicilië.

DE SULTAN:

Meester, leg me uit, of dit alles zal moeten gebeuren.

MEESTER PLATUS:

Inderdaad, heer koning, zowaar als er een Apolijn bestaat, tenzij een grote macht deze dingen verhinderen kan. Wilt ge evenwel met beleid te werk gaan, dan zal ik u een raad geven, hoe en op welke wijze gij in uw vorstelijke staat kunt blijven. Een scherpzinnig advies zou in deze aangelegenheid alleszins op zijn plaats zijn.

DE SULTAN:

Ai! nu ben ik geschandvlekt. Ik ben totaal overstuurd door Uw mededeling, zodat ik geen oplossing zie. Gij echter hebt zo'n scherp verstand, meester Platus, geliefde vriend. Jarenlang zijt gij mijn trouwe dienaar geweest en hebt me zo vaak wijze raad gegeven, dat ik er steeds eer mee heb ingelegd. Ik verzoek U, goede en getrouwe meester, dat ge mij instantelijk raad schaft, zodat ik niet van de troon word gestoten en door de christenprins word belaagd, die mij naar het leven staat en waarover ge mij alle bijzonderheden hebt verteld.

MEESTER PLATUS:

Welaan, heer koning, luister naar mij. Edele, hooggeboren held, stel een grote geldsom tot mijn beschikking. Zonder talmen zal ik mij te paard naar Sicilië begeven. Door mijn kunstgrepen zal ik de prins in mijn macht krijgen. Ik smeek Mohammed mij goedgunstig te zijn, opdat ik het kind in handen krijg. Niet eerder wil ik terugkeren, voor ik het aan u kan overreiken.

Stel derhalve zilver en goud tot mijn beschikking. Of ik zal het schaken, óf het voor geld kopen, óf op een listige manier mij ervan meester maken. Zo heb ik het mij voorgesteld: het kind zal uw eigendom zijn. Als goed heiden wordt hij opgevoed. We zullen hem in onze religie grootbrengen. Op die wijze blijft uw eer onaangetast. Hij zal in de waan verkeren, dat u zijn vader bent. Optimistisch wil ik mij thans zonder dralen van mijn taak kwijten.

DE SULTAN:

Meester Platus, dit is een goed advies. Reis snel af. Ik wil niet dat ge op geld kijkt. Neem net zoveel als u goeddunkt. Als ge mij maar de knaap bezorgt, speelt goud geen rol. Ik brand van verlangen, het kind in ogenschouw te nemen.

MEESTER PLATUS:

Heer koning, zowaar ik leef, daar zal ik me dag en nacht voor uitsloven.

DERDE TONEEL

In het bos op Sicilië.

ROBBRECHT:

Zo is dan na lang uitkijken mijn opzet gelukt en is mijn verlangen werkelijkheid geworden. Nu heb ik dan het kind in mijn macht, waar mijn oom, die oude grijsaard, en de moeder zo dol op zijn en waarvan ze zo hoog opgeven, dat ze nooit schoner kind aanschouwden. Die vreugde zal ik hun ontnemen, want ik heb er maar verdriet van. Jij, Esmoreit, moet vervloekt zijn. Zo ook je moeder die je het aanzijn heeft geschonken. Sinds dat ogenblik heb ik dag noch nacht vreugde beleefd. Al zouden je ouders het verstand verliezen, jouw leven is geen cent meer waard. Ik zal je in een put laten verdrinken, of een verschrikkelijke dood doen sterven.

MEESTER PLATUS:

O, vriend, dat zou zeer betreuenswaard zijn. Het schijnt me zo'n mooi kind toe. Ge lijkt wel van uw verstand beroofd, dat ge deze jonggeborene wilt vermoorden. Aan heel uw uiterlijk kan ik merken, dat ge vreselijk vertoornd zijt op dit wezentje. Ik verzoek u, mij uw toestand uit te leggen. Om welke reden zijt gij zo vergramd op dat wicht?

ROBBRECHT:

Vriend, toen het geboren werd kreeg ik in mijn slaap een vizioen. Daarin werd mij onthuld, dat het mij van het leven zou beroven. Daarover ben ik aldoor bekommerd. Sedertdien ken ik rust noch duur. Onafgebroken heb ik op de loer gelegen en tenslotte het kind geschaakt tijdens de afwezigheid van zijn moeder.

Thans ben ik voornemens het uit de weg te ruimen, eer hij de dans ontspringt.

MEESTER PLATUS:

Vriend, als ge naar mij wilt luisteren — ik heb een betere raad. Vertel mij: waar is hij geboren? Terwille van Apollo verzoek ik u dit. Al is hij van nog zo hoge afkomst, ik wil hem onverwijld kopen en meenemen naar mijn land. In Turkije ligt de stad Baldarijs, daar zal ik hem heenvoeren.

ROBBRECHT:

Vriend, indien ge de knaap wilt kopen, zal ik u onthullen, wie zijn ouders zijn. De vader is koning van Sicilië, een hooggeboren held. Zijn moeder is een dochter van de vorst van Hongarije.

MEESTER PLATUS:

Vriend, als hij van dergelijke hoge geboorte is, valt het kind alleszins in mijn smaak. Met uw goedvinden zal ik 't kopen. Zeg op, voor hoeveel staat ge 't mij af?

ROBBRECHT:

Vriend, voor duizend pond goud is het uw eigendom.

MEESTER PLATUS:

Accoord. Ziehier het geld. Geef mij de knaap. Maar vertel mij nog één ding: hoe heet hij?

ROBBRECHT:

De jonge prins heet Esmoreit. Zo wordt hij genoemd.

MEESTER PLATUS:

Van nu af aan zal hij steeds heiden zijn. Wees daar zeker van. Moge Mohammed mij behoeden. Ik vertrek met mijn buit.

ROBBRECHT:

Werkelijk, nu is er een pak van mijn hart. Wat al zorgen heb ik uitgestaan! Voortaan is hij ten eeuwigen dage in het land der heidenen, aan ieder oog onttrokken. Immers de stad Baldarijs is in Turkije gelegen, een land ver hier vandaan.

Moge God zich van hem afkeren! Hoezeer had deze kroonprins mij uit mijn evenwicht gebracht!

Thans wil ik naar het hof terugkeren en deze schat veilig opbergen. 't Is allemaal zuiver goud. Zelfs indien ik het rijk niet zou erven, ben ik voortaan binnen en kan ik staat en stand voeren met het geld dat ik gekregen heb. Alles is naar wens verlopen. Van de troonopvolging weet ik mij verzekerd.

VIERDE TONEEL

Op Damast in het paleis.

MEESTER PLATUS:

Waar zijt gij, hooggeboren held, machtig vorst van Damascus? Komt en aanschouwt het kind dat van adellijke afkomst is.

DE EMIR:

Nooit heb ik mij zo welgemoed gevoeld als nu tengevolge van dit bijzonder geschenk. Ik zal hem laten opvoeden alsof het mijn zoon was. Mijn dochter zal ik hem toevertrouwen.

MEESTER PLATUS:

Welaan, heer koning, u moet voor uw dochter volstrekt verborgen houden wie zijn ouders zijn. Niets zult ge haar daaromtrent onthullen. Immers daar zou voor u, vroeg of laat, narigheid uit kunnen voortvloeien: de vrouwelijke natuur is nu eenmaal wankelmoedig. Zoudt ge haar vertellen over zijn vorstelijke afstamming en zou Venus dan in haar de liefdevonk doen ontbranden, zodat zij zich verliefde in de jongeling, gewis zij zou hem mededelen, op welke wijze hij hierheen gebracht was. Het liefdevuur zou in haar ontvlammen, heer koning, wanneer hij tot wasdom was gekomen. Ik raad u dringend aan, tenminste te voorkomen, niets anders te zeggen dan dat hij een vondeling is. Des te minder zal haar aan hem gelegen zijn.

DE EMIR:

Platus, Platus, bij Tervogan, wat ge adviseert is goed. Voor altijd zal dit mijn dochter verborgen blijven. Dusdoende zal ik onbekommerd leven.

Mijn dochter Damiët, waar zijt ge? Kom eens zo gauw mogelijk. Bij Mohammed! Ik moet u iets vertellen.

DAMIËT:

Gaarne tot uw dienst, heer vader. Wat verlangt ge van mij?

DE EMIR:

Bij mijn God, Damiët, kijk eens naar dit lieve uiterlijk. Dit kind is een vondeling. 't Is een geschenk van Mohammed. Terwijl ik in de luthof wandelde, hoorde ik hem schreien. Toen heb ik hem ontdekt en wel onder een ceder.

Damiët, let op hem en verzorg hem alsof het een jongere broer was. Je zult voor deze kleine Esmoreit zorgen als 'n moeder en zuster.

DAMIËT:

Bij Tervogan, heer vader, nooit heb ik schoner kind gezien. Zowel Mohammed die ons dit heeft gezonden als Apolijn wil ik dank zeggen. Volgaarne zal ik hem moederlijke en zusterlijke genegenheid toedragen.

O buitengewone gestalte, je bent het schoonste schepseltje, dat ik ooit met mijn ogen aanschouwde!

Terecht kan ik Mohammed dank betuigen, dat ik een broertje rijk ben. Gaarne wil ik mij als een moeder en zuster aan hem wijden.

O, Esmoreit, beeld van een kind, ik sta er zeer verwonderd over, dat je zomaar ontdekt bent als vondeling, door niemand beschermd.

Ik heb de indruk dat je van adel bent. Dat leid ik af uit de kleren die je draagt.

Nu zullen we gaan, lieve kind, Van nu af aan beschouw ik je als mijn broertje.

VIJFDE TONEEL

Op Sicilië in het paleis.

DE CHRISTENKONING

Waar zijt ge Robbrecht, dappere neef?

Ik wil met u spreken. 't Is mij alsof mijn hart breekt tengevolge van groot verdriet in mijn binnenste.

ROBBRECHT:

O mijn oom, hoge vorst, hoe komt ge zo buiten u zelf?

DE KONING

Smart knaagt aan mijn hart, zo erg, dat ik vrees eraan te bezwijken. Ik heb mijn lieve zoon verloren. Esmoreit is verdwenen. O, ik zou niet dieper bedroefd kunnen zijn. Als ik mijn koninkrijk en domeinen verloren had, zou me dat niet aangegrepen hebben, indien ik slechts mijn kind behouden had.

Ach, ach! wat 'n bitter verdriet martelt mijn gemalin en mij. Ik vrees dat zij er het leven bij zal inschieten, of dat ik het niet zal overleven. Mijn gade, de edele vrouwe, is zo in smart gedompeld. Ik geloof liever dood te zijn dan deze marteling te verduren.

ROBBRECHT:

O, edele oom, wijdvermaarde, geef toch niet zo onbeheerst toe aan uw verdriet. Ik weet goed hoe deze zaak zich heeft toege-

dragen. Mijn tante mag nog zoveel misbaar drijven, ze meent daar niets van en lijdt er geenszins onder. Dat is mij al lang bekend. Zij houdt helemaal niet van u, integendeel ze verafschuwt u vanwege uw hoge leeftijd. Vaak heb ik haar zich daarover horen beklagen, terwijl ze onkundig bleef van mijn luisteren.

Ik vrees dat ze u nog eens op geraffineerde wijze van het leven zal beroven. Hoogstwaarschijnlijk zal ze u vergiftigen. Daar houd ik mij van overtuigd.

Zonder dat zij er erg in had, heb ik haar menigmaal horen praten over dit voornemen. Desondanks heb ik er tegenover u nooit over gerept, uitgezonderd vandaag, hier en nu.

Het staat voor mij vast, dat zij het prinsje gedood heeft. Zij hield niet van u vanwege uw grijsgebaard uiterlijk.

Zij heeft andere streken op haar kompas. Ongetwijfeld houdt ze van een jonge ridder.

DE KONING

Bij God, van wie ik het leven ontving, neef Robbrecht, indien ik daar zeker van was, zouden smeken noch schatten haar helpen. Ik zou de misdadige vrouw ter dood doen brengen.

ROBBRECHT:

Oom, dat het waar is, daar durf ik mijn leven voor in de waagschaal stellen. Al jaren lang weet ik, dat ze geen liefde jegens u koestert.

DE KONING

Ach, waaraan heb ik dat verdiend? Terecht mag ik hierover mijn klachten uitstorten. Ik was heilig overtuigd een engel te aanschouwen als ik haar mooie gestalte zag. Is ze dan zo wreedaardig, deze verschrikkelijke vrouw?

Dat wekt mijn verbazing, waarde neef.

Welnu, ga en leid ze voor mij. Ik wil haar in alle geval laten opbiechten.

ROBBRECHT:

Waar zijt ge, hooggeboren vrouwe?

Verschijnt voor de koning,

Edele vrouwe, geeft acht op hem, hij is buiten zichzelf van woede.

DE KONINGIN

O, edele heer en vorst, wie zal ons nu beklagen in het smartelijk verlies dat wij lijden door het verdwijnen van ons kind?

DE KONING

Zwijg! God moge u straffen, afschuwelijke, boosaardige vrouw. Al het verdriet en de smart hebt gij mij berokkend. Daar zult gij de gevolgen van ondervinden. Zojuist heb ik de juiste toedracht van de zaak vernomen. Gij alleen hebt die moord bedreven. Mijn zoon hebt gij de verstikkingsdood doen sterven. Dat zal u stellig het leven kosten. Gij zijt wel de meest gewetenloze vrouw die ooit op aarde geboren werd.

DE KONINGIN

O edele heer, nobele koning, hoe zou zo iets in mijn geest kunnen opkomen, dat ik enige pijn veroorzaakte aan het wezen dat ik zoveel maanden onder 't hart droeg?

DE KONING

Zwijg, slechte vrouw, ge hebt genoeg gezegd. Ik wil geen woord meer horen. In een put zal ik u laten stikken.

Robbrecht, sluit haar op in een cel!

ZESDE TONEEL

In de gevangenis.

DE KONINGIN

O, God, heb medelijden met mij, die zo zwaar gekweld ben door het verlies van mijn kind. Men beschuldigt mij van doodslag op mijn zoontje.

O machtige God, waar alles van afhangt, men heeft U aan het schandhout gespijkerd, zonder dat ge enige schuld hadt. Ootmoedige God, met drie spijkers heeft men U vastgenageld. Barmhartige God, ik smeed U, dat de waarheid aan het daglicht treedt en mijn onschuld zonneklaar zal blijken.

Hierom vraag ik ook U, hemelse koningin Maria.

O, als ik maar niet mijn verstand verlies! Het zou een wonder zijn, als 't niet gebeurde.

O, God, wie kan toch zijn venijn zo op mij gespoten hebben?

Ach God, Gij zijt de bron van alle recht en waarheid. Verleen mij toch Uw hulp, opdat mijn onschuld duidelijk blijken zal. Ik ben hier immers volkomen onkundig van.

ROBBRECHT:

Het spijt me zeer, mevrouw.

*
* *

ZEVENDE TONEEL

Op Damast, in de lusthof.

PRINS ESMOREIT

O, Tervogan en Apolijn! hoe bestaat het dat mijn zuster, die nobele vrouw, met haar reine, welgevormde lichaam, geen ridder hartstochtelijk liefheeft, noch in heel ons rijk iemand kent die zij tot echtgenoot zou willen hebben?

Bij mijn God Tervogan, zij heeft een edele inborst. Mogelijk is zij in stilte op iemand verliefd, waar mij niets van bekend is. Immers zij koestert geen genegenheid tot welke ridder ter wereld ook. Dat kan ik alleen verklaren, doordat Mohammed haar binnenste zo puur maakt.

Hier in deze lusthof is mijn geliefde zuster gewoon te wandelen. Bij mijn God Apolijn, ik voel er voor om eveneens te genieten van het natuurschoon. 'n Slaperigheid bevangt mij. Ik wil me hier neervlijen en wat uitrusten.

PRINSES DAMIËT:

Och, och, wat een zware last draag ik in mijn hart! Sterke liefde heeft mij in haar macht. Ik moet die echter verhelen. O Apolijn, ik belijd dit en beklaag mijn toestand: dat ik zozeer houd van een ridder.

Wat jammer dat niets bekend is omtrent zijn afkomst en geboorte!

De liefde heeft mij stevig in haar macht. Hoe levendig herinner ik mij de dag, waarop ik als voedstermoeder en zorgzuster van Esmoreit werd aangesteld. Nog altijd verkeert hij in de waan, dat hij mijn broer is. Van de eerste stonde af aan heb ik hem liefgehad. Alle gaven van geest en hart bezit hij. Ongetwijfeld is hij van adellijke afkomst. In elk opzicht toont hij zich een ware ridder. Al gaat hij door voor vondeling, een inwendige stem zegt mij, dat hij van hoge afkomst is.

O, uitverkoren Esmoreit, edele, dappere, schoongebouwde held! Achttien jaar zijn voorbij gegaan sinds mijn vader u vond. Al die tijd heb ik u als mijn geliefde beschouwd.

O, uitgelezen, uitmuntende held! Tot mijn laatste snik zal ik dit verdriet in stilte dragen. Ik wil het u niet onthullen. Indien ik het deed, zou mijn vader mij ter dood brengen.

Hoogst verrast is Esmoreit achter het struikgewas ontwaakt en te voorschijn getreden.

ESMOREIT:

O, edele, hooggeprezen jonkvrouw! Wat hoor ik? Ben ik een vondeling? En ik die dacht, dat de sultan mijn vader was en u

mijn bloedeigen zuster!

O, hoe overvalt mij een vlijmende smart! Zowaar als er een God Tervogan bestaat, ik ben wel de meest beklagenswaardige man, die ooit geboren werd! Ach, ach! ben ik slechts een vondeling?! Ik die in de vaste overtuiging leefde van hoge adellijke afkomst te zijn! En nu blijkt, dat men mij slechts opgeraapt heeft.

O, zoetste geliefde, vertel mij al de omstandigheden, waaronder uw vader mij gevonden heeft.

DAMIËT:

O, Esmoreit, onvergelykelijke held, ik ben zeker zo bedroefd als u. Ik wist niet, dat gij zo dichtbij waart, toen ik mijn bedrukt hart luchtte. Neem me niet kwalijk, geliefde, mijn hart was boordevol, zodat ik wel moest spreken.

ESMOREIT:

Nobele jonkvrouw, vertel mij de toedracht der zaken. Steeds heb ik gezegd « mijn zuster ». Thans zal ik dat moeten veranderen. Voortaan zal ik u als een vreemdeling moeten beschouwen. Desondanks zal ik u boven alle vrouwen trouw blijven en uw vriend zijn. Toe, edele jonkvrouw, onthul mij, waar men mij gevonden heeft.

DAMIËT:

In zijn wandelpark heeft mijn vader u ontdekt.

ESMOREIT:

Maar hebt gij dan nooit enige klacht opgevangen van een jonkvrouw over een kind, dat spoorloos was verdwenen?

DAMIËT:

Helaas heb ik daar nooit van horen gewagen.

ESMOREIT:

O, dan ben ik van geringe afkomst. Ofwel ben ik in een verland ter wereld gekomen.

Moge Mohammed mij bijstaan om te achterhalen, wie mij de schande heeft aangedaan, om mij zomaar te vondeling te leggen. Ik zal me geen etmaal rust gunnen, eer ik achterhaald heb, wie mijn vader is, en welk bloed er door mijn aderen stroomt.

DAMIËT:

O, Esmoreit, laat me niet in de steek. Terwille van de vrouwelijke eer smeed ik u te blijven. Indien mijn vader kwam te overlijden, zou ik u als mijn gemaal kiezen. Edele held, ik zou met u trouwen. Dan zoudt ge de machtige heerser van Damast zijn.

ESMOREIT:

O, edele prinses, die oneer zal ik u nooit aandoen. Een vondeling tot echtgenoot nemen! Dat mag u nooit overkomen. Uw vader is een hooggeboren vorst. Geen wonder dat ge zelf een schoonheid zijt. Boven allen zal iedere ridder u lof toezwaaien. Ik schaam me diep, dat het mij aldus vergaan is.

DAMIËT:

Esmoreit, houd op met misbaar drijven. Al heeft mijn vader u gevonden, dat zal men u nooit tot verwijt maken. Wij tweeën zullen samen innig gelukkig wezen.

ESMOREIT:

O edele prinses, ik zweer u trouw. Geen enkele vrouw zal mijn tederheid genieten. Voor alles, zo waarlijk als Tervogan bestaat, wil ik weten wie mijn vader en mijn moeder zijn. Liefste, al lang heb ik getoefd; ik moet afscheid nemen.

DAMIËT:

O, ik, ongelukkige! Nu blijf ik alleen achter met mijn verdriet. Wat helpt het een woordenstroom te verspillen? Met veel praten verdient men niets. Al te vaak vloeit uit een woordenvloed narigheid voort. Ik weet dit uit ondervinding, en menig ander is er de dupe van geworden. Had ik het stilzwijgen bewaard, dan zou ik slechts dagen van vreugde met Esmoreit beleefd hebben. Door mijn loslippigheid heb ik Esmoreit van mij verwijderd. Was ik maar met stomheid geslagen geweest, toen ik mijn gemoed luchtte.

ESMOREIT:

Edele jonkvrouw, sta mij toe te vertrekken. Moge Mohammed u behoeden. Vriendelijk verzoek ik u mijn eerbiedige groet aan de sultan, mijn heer, over te brengen. Niet eerder zal ik terugkeren dan op het tijdstip, waarop ik mijn familie gevonden heb, alsook de persoon die mij te vondeling heeft gelegd.

DAMIËT:

O, schone jongeling Esmoreit, ik smeeek u ootmoedig om bij mij terug te komen, zodra ge klaarheid hebt gekregen in uw onderzoek.

ESMOREIT:

Geëerde jonkvrouw, daar zal ik volgaarne gevolg aan geven. Zo waar er een god Tervogan is, ik kom weer bij u, zodra ik de waarheid achterhaald heb.

DAMIËT:

O, Esmoreit, neem deze sjaal mee. Daarin had men u gewikkeld toen ge gevonden zijt. Drapeer hem om uw hoofd en blijf hem overal dragen. Wellicht zal iemand u daaraan herkennen. Blijf aan mij denken, geliefde, want met zorg in 't hart zie ik u vertrekken.

ACHTSTE TONEEL

Bij de gevangenis op Sicilië

ESMOREIT:

De goede god moge thans troost en opbeuring brengen. O, Mohammed en Apolijn, Mahoen en Tervogan, mocht ik de wapens en blazoenen, op deze hoofddoek geborduurd de mijne noemen. Dan zou ik stellig van hoge adel zijn. Naar mijn gevoel ben ik dat. Waarom was ik anders in zo'n sjaal gewikkeld? Nooit zal ik een vreugdige dag beleven, vooraleer ik mijn afstamming heb ontdekt.

Ach, dat ik toch mijn ouders mocht vinden, hoe licht van hart zou ik dan worden! En als bovendien kwam vast te staan, dat ze van hoge adel zijn, dan was ik een gelukkige sterveling.

KONINGIN-MOEDER:

Edele jongeling, kom iets dichterbij en vertel mij eens een en ander. Uit de verte heb ik u jammerklachten horen slaken.

ESMOREIT:

Schone vrouwe, wat is er met u gebeurd? Om welke reden verzucht ge in deze kerker?

KONINGIN-MOEDER:

Edele ridder, ik lig hier in de boeien geklonken, doordat ik het slachtoffer ben van een gemeen verraad. Vertel mij eens, hoe zijt gij in dit land verzeild geraakt?

Wie heeft u die hoofddoek geschonken?

ESMOREIT:

Zowaar er 'n Mohammed leeft, dat zal ik ontvouwen. We zullen elkaars droeve ervaringen uitwisselen, want gedeelde smart is halve smart. Ook mij is groot onheil overkomen. Ze hebben mij immers te vondeling gelegd. In waarheid had men mij in deze doek gewikkeld. Zo hebben ze mij aangetroffen. Thans draag ik hem duidelijk zichtbaar, in de hoop, dat iemand mij aldus zou herkennen.

KONINGIN-MOEDER:

Laat mij eens horen waar ze u gevonden hebben?

ESMOREIT:

Dat is gebeurd in de lusthof in Damast. De sultan heeft me ontdekt en mij laten opvoeden.

KONINGIN-MOEDER:

O, God, waar alle goeds van komt, Gij moet gezegend zijn! Hoe popelt mijn hart van vreugde, daar ik de dag beleef, waarop ik mijn kind mag aanschouwen! Het hart dreigt haast te breken van geluk. Ik aanschouw mijn kind en hoor zijn stem. Wees welkom, teergeliefde zoon! Esmoreit, ik ben je moeder. Je bent waarlijk mijn kind. Eigenhandig heb ik deze doek geborduurd, Esmoreit, waarin men jou ontvoerd en gevonden heeft.

ESMOREIT:

O, geliefde moeder, zeg mij onverwijld, wie de vader is, waar ik van afstam?

KONINGIN-MOEDER:

De koning van Sicilië is je vader en mijn beminde vader is koning van Hongarije. Een hogere afkomst is in geheel het christenrijk niet te vinden.

ESMOREIT:

Liefste moeder, om welke reden ligt ge in deze kerker?

KONINGIN-MOEDER:

Lieve zoon, een laag verraderlijk iemand heeft bij bij de koning vals beschuldigd van moord op jou.

ESMOREIT:

Verschrikkelijk! Die mijn vader dit heeft ingeblazen is tegelijk schuldig aan mijn leed, mijn vondelingschap. Indien ik de sluier van het verraad kan oplichten, zal de schurk de dans niet ontspringen. Dat zweer ik bij Apolijn.

Ach, geliefde moeder, laat mij niet langer toeven. Ik wil aan uw smart een einde maken. Mijn eerste verzoek zal zijn, dat mijn vader u uit deze cel verlost.

Mohammed en Apolijn breng ik dank, voor het vinden van mijn familie en van mijn moeder die mij onder 't hart gedragen heeft.

Terecht sprong mijn hart van vreugde op, toen ik mijn moeder aanschouwde.

KONINGIN-MOEDER:

Goede God, ik prijs en dank u, dat mijn kind is gevonden, dat mij zal bevrijden. Onbeschrijfelijk is de vreugde die mijn gemoed vervult.

NEGENDE TONEEL

In het paleis.

ROBBRECHT:

O, wee, een dief die men terecht stelt, kan niet dieper in de put zitten als ik op het ogenblik. Ik vrees het ergste. Had ik de kroonprins indertijd maar eigenhandig vermoord, inplaats van hem te verkopen. Dan zou ik er nu niet mee zitten. Ik sta doodsangsten uit. Dat loopt nooit goed af. Als het uitkomt, dat ik Esmoreit aan de Saraceen verkocht heb, ben ik 'n verloren man.

DE KONING:

Neef Robbrecht, ga naar de kerker en stel mijn gemalin op vrije voeten. Al mijn levensdagen moet ik haar beminnen en onderdanig zijn. Buiten haar schuld heb ik haar ten onrechte in de gevangenis geworpen. Diep spijt het mij, dat ik zo wreed tegenover haar geweest ben.

Vlug Robbrecht, haal de vorstin, opdat ze haar zoon in de armen kan sluiten.

ROBBRECHT:

Van ganser harte zal ik hieraan gevolg geven.

TIENDE TONEEL

Bij de gevangenis.

ROBBRECHT:

Edele vrouwe, gelieve deze cel te verlaten, waarin ge zoveel jaren hebt gesleten. Ge zult zo aanstonds de jonge held, Esmoreit, aanschouwen. Ik voelde me innig gelukkig, toen ik de fraai-gebouwde held zag.

ELFDE TONEEL

In de troonzaal.

DE KONING:

O, edele gemalin, reik me de hand en moge het u wel behagen, mij vergiffenis te schenken voor het vreselijke onrecht, dat ik u

heb aangedaan. Heel mijn leven wil ik u voortaan dienen. Alle schuld laad ik op mij. Nu pas is mij alles duidelijk geworden. Esmoreit, onze zoon, is plotseling ten tonele verschenen als volwassen jongeling. Ter liefde van God, die voor ons gestorven is, smee ik u, mij te vergeven.

KONINGIN-MOEDER:

O, edele vorst, volgaarne wil ik u vergiffenis schenken. Al mijn leed en smart zijn verdwenen, zo ook mijn toorn. Waar is Esmoreit, mijn teergeliefde kind? Roep hem en laat hem hier komen.

ROBBRECHT:

Edele vrouwe, dit zal gebeuren.
Kom ten tonele, heer Esmoreit.

TWAALFDE TONEEL

Zelfde plaats van handeling.

ESMOREIT:

Bij Apolijn, hier ben ik.
O, geliefde vader, hoge vorst, Mohammed en Mahoen mogen u een gelukkige dag schenken. Evenzo aan mijn moeder, die ik pas heden voor 't eerst aanschouwde. Heel mijn droefheid is verdwenen. Toen ik hoorde, dat ik 'n vondeling was, was ik de wanhoop ten prooi. Gelukkig is alles ten goede gekeerd.

DE KONING:

Vertel mij eens Esmoreit, waar hebt ge al die jaren doorgebracht?

ESMOREIT:

Bij een sultan, vader, die regeert over Damast. Hij is 'n edel Saraceen. Die heeft mij in zijn lusthof gevonden. Zijn dochter, nobel van inborst, is voor mij een moeder en zuster tegelijk geweest. Steeds heeft ze mij als 'n jongere broer beschouwd. Daar zal ik haar eeuwig om liefhebben. Zij heeft mij uitgelegd: hoe haar vader mij ontdekte, gewikkeld in deze doek.

KONINGIN-MOEDER:

Dit is de sjaal die ik zelf ontworpen heb. De wapenschilden van uw vader en van Hongarijē heb ik er in gebordurd.

Het wapen van Sicilië vertoont de driedeling, zoals ge ziet. Ter ere van u heb ik dit gewrocht. Wat al droefheid is daar voor mij uit voortgekomen, toen ik u verloor, Esmoreit!

Degene die mij dit bitter leed berokkend heeft, moge de

goede God, Die de kruisdood verkoos, genadig zijn.

ESMOREIT:

Bij Apolijn, geliefde moeder, moord en misdaad moeten uiteindelijk naar recht vergolden worden.

ROBBRECHT:

Bij de Heer, die met een doornenkroon gekroond was, indien ik wist, neef Esmoreit, wie dit bedreven heeft, ik zou hem aan de galg brengen, of anders zelf door de aarde verzwolgen worden. Met mijn zwaard zou ik hem het leven benemen. O, als ik de schurk ontdekte, die u deze schande heeft berokkend, hij zou me niet ontsnappen in 't uitgestrekte gebied van de christenheid, want ik zou hem voor goed vellen.

KONINGIN-MOEDER:

Laat ons nu in vreugde bij elkander zijn. Alle droefheid moeten we voorgoed opzij zetten. Mijn hart is boordevol blijdschap.

DE KONING:

Mijn zoon Esmoreit, laten we ons allen naar de zaal begeven om feest te vieren. Eén verzoek evenwel: die Apolijn en Mohammed moet ge afzweren. Voortaan zult ge geloven in God de Vader, Die niet enkel ons schepselen geschapen heeft, maar ook alle levende wezens, mitsgaders de zon, maan en sterren, hemel en aarde, gras en struik en plant. In Hem en Maria moet ge thans geloven.

ESMOREIT:

Heer vader, dat zal ik. Ik bid de almachtige God in de hemel, dat Hij de schone Damiët boven alle anderen behoedt. Zij immers heeft mij opgevoed. Om die reden heb ik haar vanzelfsprekend lief, de edele prinses van Damast.

God, spaar haar leven en lichaam, want zij is goed en edel. Terecht bemin ik haar boven alle jonkvrouwen op deze wereld. Deed ik dat niet, dan zou dat volkomen onjuist zijn, daar zij mij uit de grond van haar hart lief heeft.

ROBBRECHT:

Dat heeft ze inderdaad verdiend, neef Esmoreit. Laat ons alle leed vergeten en ons blijgemoed aan tafel begeven. De feestdis wacht ons.

DERTIENDE TONEEL

In of bij het sultanspaleis op Damast.

DAMIËT:

Ach, waar kan Esmoreit vertoeven? Ik zie hem nog niet opdagen. Ik vrees dat hem een ongeluk is overkomen, dat hij 'n gewelddadige dood is gestorven. Of zou hij feest vieren en in uitgelaten vreugde mij totaal vergeten?

Ik wil ondanks alles nauwkeurig weten het wat en hoe, al zou ik alle landen moeten doorkruisen. Wijze meester Platus, luister eens.

MEESTER PLATUS:

Wat is er van uw dienst, edele prinses, vol van deugden? Graag zal ik u helpen.

DAMIËT:

Ik ben van plan Esmoreit op te sporen. Al moet ik trekken van land tot land, ongemak en schande verduren, honger, dorst en narigheid, het staat eenmaal bij me vast. 't Is echte liefde die mij daartoe noopt. Ik hoop dat gij mij uw bijstand niet onthoudt, maar mij begeleidt en mij met raad terzijde staat, om zodoende Esmoreit te ontdekken.

MEESTER PLATUS:

Prinses, weest welgemoed. Uw verlangen willig ik gaarne in. Ook al omdat ge zoveel van Esmoreit houdt. Om die reden zullen we de jongeling zoeken.

DAMIËT:

Laat ons niet langer talmen, meester Platus, maar snel afreizen, verkleed als pelgrims.

VEERTIENDE TONEEL

Bij de poort van het paleis te Sicilië

DAMIËT:

Ach, zou hier niemand wonen, die bereid is twee arme, leeggeschudde pelgrims een aalmoes te geven?

ESMOREIT:

O, ik geloof dat ik de stem van Damiët hoor. Vergis ik me of niet? (Esmoreit begeeft zich naar buiten).

O waardige Maagd Maria, het is sprekend haar klank en geluid. Het moet Damiët, de teergeliefde van Damast zijn, de schone

prinses, die ik liefheb boven alle jonkvrouwen, ooit ter wereld geboren. Welaan, open uw mond en spreek. Uw spraak herinnert mij zeer sterk aan haar.

DAMIËT:

Schone Esmoreit, ware ik in het koninkrijk Damast, dan zou de gelijkenis nog treffender zijn. Nu echter sta ik voor u als 'n berooide pelgrim.

ESMOREIT:

O, mijn geliefde Damiët, zijt gij het inderdaad? Mijn hart, ja heel mijn wezen mag nu wel terecht vervuld zijn van vreugde. Nooit heb ik een meer geliefde gast gezien als deze. O, edele jonkvrouw, vertel mij toch, hoe ge hier te land zijt gekomen?

DAMIËT:

O, edele Esmoreit, ik was toch zo verlangend u te zien. Maar dit kon niet, waardoor ik zeer verdrietig werd. Toen heb ik mij vermomd als pelgrim en ben gaan dolen, tot ik hier belandde. Om mij te beschermen heb ik meester Platus meegenomen.

VIJFTIENDE TONEEL

In de feestzaal van het paleis.

ESMOREIT:

Geliefde vader, nu moet ge toch eens komen kijken, wie hier is. Zie thans de jonkvrouw, wier hart vol liefde en trouw voor mij klopt. Geen wonder dat ik behagen in haar schep. Onzegbaar veel heeft ze voor mij gedaan.

DE KONING:

Met blijdschap wil ik haar ontvangen. Wees welkom schone Damiët. Ge zult op Sicilië de eerste vrouw van 't land zijn. Mijn zoon stel ik tot troonopvolger aan. Ge zult zijn gemalin worden. Ik ben zo oud geworden, dat ik de kroon niet langer kan dragen.

ROBBRECHT:

Sire, oom, bij Sint Jan, dat verdient Esmoreit alleszins. Als ridder is hij vermaard, ook door zijn wapenhandel. Het lijkt me een uitstekende gedachte, dat ge hem de kroon op het hoofd zet. Treed naderbij, Damiët. Gij zult tot jonge koningin verheven worden.

(Robbrecht verwijdert zich).

ZESTIENDE TONEEL

In de kroningszaal.

MEESTER PLATUS:

Alvermogende Mohammed! dat ik nu niet geheel uit mijn evenwicht raak, edele ridder Esmoreit! Dat was de kerel die al het verdriet over u gebracht heeft. Wat hij daarnet vertelde, daar meende hij niets van. Hij koestert tegenover u slechts valse voornemens. Voor duizend pond zuiver goud heb ik u van hem afgekocht.

ESMOREIT:

Vertel mij de juiste toedracht der zaak, meester Platus.

MEESTER PLATUS:

Bij Apolijn, het zal achttien jaar geleden zijn, Esmoreit, dat ik hier in de omtrek kwam aanrijden. Luister, wat de schurk toen deed. Hij stond op het punt u van kant te maken. O, wat ging hij tegen u te keer!

Gij waart schuld, dat hem de voet naar de kroon werd dwarsgezet. Er moest tussen u en hem een zekere verwantschap bestaan. Dat kon ik uit de situatie wel opmaken.

ESMOREIT:

Ga verder en vertel mij alles nauwkeurig. Ik sta te trillen op mijn benen. Geheel de waarheid wil ik weten: wie mijn moeder dat grote verdriet heeft aangedaan en mij de smaad van het vondelingschap.

MEESTER PLATUS:

Bij Mohammed, Esmoreit. Hij is de boef die dit alles op zijn geweten heeft. Bij mijn god Tervogan, hij zou u van het leven beroofd hebben. Dat was hij kennelijk van plan. Toevallig ving ik dit op. Toen kwam ik tussenbeide en zei, dat 't groot kwaad zou zijn het jonge kind het leven te benemen.

Toen heb ik u voor duizend pond goud van hem afgekocht.

ESMOREIT:

Bij de Heer, Die mij geschapen heeft, deze misdaad zal vergolden worden, eer ik spijs of drank aanraak. Dit zal zijn laatste levensdag zijn. Waar zijt ge, vader?

Waar hang je uit, Robbrecht, jij moordenaar?

ZEVENTIENDE TONEEL

Zelfde plaats van handeling.

ROBBRECHT:

Bij God, dat is afgelopen!

Mijn neef Esmoreit, altijd ben ik rechtschapen en trouw geweest. Nooit heb ik verraad of moord gepleegd!

ESMOREIT:

Zwijg, gemeen sujet. Je misdaad overtreft alles. Hoe is de gedachte in je kunnen opkomen, om je bloedverwant te verkopen en mijn vader te bedriegen, door mijn moeder van dit alles te be-tichten?

ROBBRECHT:

Dat ik de waarheid spreek, daar wil ik voor in het krijt treden, Esmoreit, dappere held. Is er iemand in het land, die mij deze misdaad aanwrijft?

MEESTER PLATUS:

Zwijg, gemene booswicht. Je zou het kind hebben doodgestoken, als ik je niet plotseling verrast had, door je vanaf mijn paard toe te roepen. Wat was ik gelukkig, toen ik het kind kon kopen van je. Duizend pond heb ik je gegeven in een ivoren kist. Stellig zal men de schat nog bij je vinden. Daar durf ik mijn hoofd onder te verwedden.

(Een dienaar draagt de geldkist aan).

ESMOREIT:

O, Robbrecht, afschuwelijke schurk! Terecht keert mijn haat zich tegen jou. Thans breekt je oordeelsdag aan. Niets ter wereld kan je nog redden van de doodstraf.

(Achter het toneel wordt Robbrecht aan de galg gehangen).

Epiloog, door Esmoreit:

Vaak heeft men zien gebeuren, dat slechte daden streng gestraft worden.

Een zuiver gemoed daarentegen, waarin trouw en deugd uitmunten, wordt beloond.

Daarom, dames en heren, raad ik u aan, de deugd in uw binnenste te doen bloeien. Dan zult ge na dit aardse leven daarboven bij God, waar de serafijnen zo mooi zingen, loon naar werken ontvangen. Dat verlene ons de hemelse Vader!

Zegt thans allen gezamenlijk:

Zo zij het.

Amen!

Nabeschouwing door Platus.

God neme ons allen in Zijn bescherming. Luistert allen, die wijs en verstandig zijt. Ge hebt kunnen zien en horen, hoe Esmoreit de misdaad van zijn neef Robbrecht gewroken heeft.

Laat ieder rustig op zijn plaats blijven en niet naar huis lopen. We zullen een klucht voor u opvoeren. Die zal kort zijn, gegarandeerd.

Heeft iemand honger, laat hij dan een hapje nemen. Gaat langs het laddertje⁸ omlaag.

Vermaakt het u, komt dan morgen allemaal terug.

(8) Cf. Willem de Vreese, *Mnl. Solre*. Ts. v. N.T.L., I, 1932, 23-28.